

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN ‘BREXİT’ ARDINDAKİ GELECEĞİ

Sezgin MERCAN⁴¹

Avrupa bütünleşmesi yine zorlu bir sınama sürecinden geçmektedir. Kuruluşundan bu zamana kadar AB'nin siyasi, ekonomik ve sosyal nitelikte çeşitli sıkıntılar yaşadığı ve bu sıkıntılarının bütünleşmenin niteliği ile ilgili müzakereleri beslediği hep görülmüştür. Derinleşmesi ve kurumsallaşması bir doyum noktasına gelene kadar AB içinde ortak politikaların ne olması gerektiği, üye ülkelerin nasıl ve hangi süre içinde ortak politikalara uyum sağlayacağı, bütünleşmenin kurumsal yapılanmasının ve bu yapılar içindeki temsilin ne yönde olacağı hep müzakere edilmiş ve sonuçta bütünleşmeyi destekleyecek adımlar atılmıştır. Zaman zaman derinleşme ve genişleme ikilemi yaşamış, bu ikilemde önce birinin gelişiminin tercih edildiği olmuştur. Bütünleşmenin seyri konusunda çeşitli öneriler üye ülke liderleri ve AB kurumlarının başkanlarınca dile getirilebilmiş, ama bütünleşmenin yüzeyselleştirilmesine yol açacak bir sonuca varıldığı pek görülmemiştir. AB, bütünleşmeyle ilgili olarak üye ülkeler arasındaki fikir ayrılıklarının, ekonomik kriz etkilerinin ve ortak politikalara uyum ve uyum hızı sorunlarının yarattığı sıkıntıları aşma becerisi sergilediği dönemlerde adeta krizlerin bütünleşmeyi geliştirdiği bir ilerleme modelini yansıtmıştır. Fakat mevcut koşullarda krizlerin, artık adeta doyum noktasına ulaşmış bütünleşmeyi yüzeyselleştirici etki yarattığı bir aşamaya gelindiği görülmektedir.

AB'de “Bütünleşememenin” Güncel Durumu

İngiliz tarihçi Niall Ferguson, Avrupa bütünleşmesinin başarısız bir

41. Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, mercan@baskent.edu.tr

gelişim süreci gösterdiği çıkarımından hareketle, kimya referanslı bir örnek üzerinden AB'nin genişlemeler sonrası içinde bulunduğu sorunu şöyle açıklamaya çalışır. Ferguson'a göre, AB kimyasal maddelerin karışımının yarattığı patlama etkisini yaşamaktadır. Bir başka deyişle, genişlemelerle üye sayısı artan AB, her üye ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıklarını da bünyesine dâhil etmiş ve bu farklılıkların günün gerektirdiği yerel, ulusal, bölgesel ve küresel sorunlarla etkileşerek bütünleşmeyi basınca dayanamaz hale getirmesinin önünü alamamıştır. Patlama noktasında bugüne kadar AB kurumları, ortak politikaları, genişleme ve derinleşme meseleleri üye ülkelerce hedef tahtasına yerleştirilmiştir. Fakat bugün, geçmişte hiç olmamış bir gelişmeyle patlama pratiğe yansımıştır; o da bir üye ülkenin, Birleşik Krallığın AB üyeliğinden çıkmayı kararlaştırması, yani Brexit'tir.

23 Haziran 2016'da yapılan referandum sonucunda Birleşik Krallığın 43 yıllık AB üyeliğinin sonlandırılması yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Her ne kadar oy kullananların yüzde 48'i üyelikten çıkılmaması yönünde bir tercihte bulunsa da, yüzde 52'si çıkılmasını tercih etmiştir. Bu tercih, gerek Avrupa kamuoyunda gerekse de Türkiye'de Avrupa bütünleşmesine şüpheyle yaklaşan siyasetçiler, araştırmacılar ve/veya vatandaşlar için şaşırtıcı olmayan, bütünleşmenin geleceği için umut besleyenler için ise şaşırtıcı olan bir sonuçtur. Aslında üyelik konusunun referanduma götürülmesi İngilizler için bir ilk değildi. 1975 yılında İşçi Partisi üyelik meselesini referanduma götürmüştü, bu referandum sonucunda da yüzde 67'lik oyla üyeliğin desteklenmesi sonucu çıkmıştı. Bu, o dönemin koşulları içinde, geleceğe dair umut, refah ve barış vaadeden Avrupa bütünleşmesine yönelik beklenebilecek bir sonuçtu. Fakat zamanla AB'nin bürokratik, teknokratik ve 'ulusal'ın 'ulusüstü'ye baskın gelebilmesi anlamında politize olmuş niteliğinin günün gerektirdiği sorunlara cevap verme kabiliyetini azaltır hale gelmesi ulusal hoşnutsuzlukları arttırmıştır.

AB içindeki güncel ulusal hoşnutsuzlukların başlangıcını 2000-

2007 arasındaki anayasa çalışmalarından ele almak mümkündür. Hatta bu çalışmalar hoşnutsuzlukların ilk aşamasını oluşturmaktadır. İkinci aşamayı 2011'den günümüze kadar devam eden ve mali uyumsuzlukları, disiplinsizlikleri kapsayan Avro krizi meydana getirmiştir. Üçüncü aşamayı ise 2000'li yıllar boyunca varlığını hissettiren göçmen sorununun günümüze kadar giderek yoğunlaşması ve Suriye iç savaşı üzerinden de mülteci krizi ile kesişerek zirve noktasına ulaşması oluşturmuştur. Üye ülkeler gerek AB gerekse de ulusal düzeylerde bu sorunlara yönelik önlemler geliştirip uygulamaya çalışsalar da, girişimlerin pek de sosyal fayda sağladığı görülememiştir. Avrupa bütünleşmesinin sosyal fayda ihtiyacını karşılayamaması çeşitli düzeylerde hayal kırıklıkları yaratmıştır. Bu hayal kırıklıklarına üst düzeyden iki örnek vermek mümkündür. İlki, Avrupa Parlamentosu'nun önceki başkanı Martin Schulz'un 2013'te yaptığı Avrupa şüphesizliğinin arttığı açıklaması ve bunun nedenini AB içindeki işsizliğe ve ekonomik istikrarsızlıklara bağlamasıdır.⁴² İkincisi, Avrupa Konseyi'nin önceki başkanı Herman Van Rompuy'un yine 2013'te AB'nin güvenlik tehditlerine açık olduğunu ve tehditleri bertaraf etme gücüne sahip olmadığını ifade etmesidir. Bunun yanında, bir önceki yıl yaptığı bir konuşmada, AB'nin uluslararası alanda süper güç olma olasılığının zayıflığına işaret etmiştir. Aynı zamanda, Batı'da homojen bir 'biz' anlayışının kalmadığını dile getirmiştir.⁴³

Bu noktada, bu zamana kadar geliştirilmeye çalışılan ve 'Avrupalılılaşma' kavramı ile tanımlanan Avrupa'da bütünleşme bilincinin yayılması politikasının temel unsurlarını ve aksayan yönlerini tanımlamakta fayda vardır. Avrupalılılaşma ya da Avrupa'da bütünleş-

42. "Parliament chief: The EU is not in a good state", 25.01.2013, <https://euobserver.com/political/118856>; "Martin Schulz: Europe needs to change, let the debate begin", 12.05.2013, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/martin-schulz-europe-needs-to-change-let-the-debate-begin-8612684.html>

43. "Europe on the World Stage", 31.05.2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/130552.pdf; "Europe in the World", 18.09.2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/138764.pdf

me bilinci üç temel unsura sahiptir. İlki ortak politikalarıdır. Ortak Tarım Politikası'ndan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na kadar uzanan geniş bir işbirliği zeminine karşılık gelmektedir. İkincisi, kurumlardır. AB kurumları siyasi, ekonomik ve hukuki kurumlar olarak ayrılabilir. Üçüncüsü ise koordinasyon ve işbirliklerini kapsayan süreçlerdir. Bu süreçler üye ve hatta aday ülkeler arasındaki çıkarların oluştuğu, geliştiği ve temsil edildiği eylemlere karşılık gelmektedir. Tarihsel süreç içinde, bu üç unsur çerçevesinde Avrupa'da bütünleşme bilincinin sekteye uğradığı görülebilmektedir. Günümüzde ise özellikle aksayan bir unsur olarak koordinasyon ve işbirliği süreçlerinin zayıflığı dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, AB içinde çıkar birlikteliği giderek aksar bir hale gelmiştir. Bunun da önde gelen bir nedeni AB içindeki 'yeniden ulusallaşma' sürecidir. Bir başka deyişle, AB içinde yıllardır varolan hükümetlerarasıcılık ile ulusüstücülük arasındaki mücadeleyi mevcut koşullarda hükümetlerarasıcılık kazanmış görünmektedir.

Luuk van Middelaar'ın belirttiği üzere, Avrupa bütünleşmesinin bir de üç stratejisi bulunmaktadır (2014, s.294-298). Bu stratejilerden ilkini, yöneten ile yönetilenin paylaştığı kültürel ve tarihsel kimlik dayanağına işaret eden 'Alman stratejisi' oluşturmaktadır. İkincisini, insanların ve dolayısıyla toplumların işleyen bir siyasi sistemden elde ettikleri faydaya dayanan 'Roma stratejisi' meydana getirmektedir. Üçüncüsünü ise toplumların ya da halkların, kendi adlarına karar veren temsilcilerini belirli aralıklarla değerlendirmeye tâbi tutmasını içeren 'Yunan stratejisi' oluşturmaktadır. Kısaca değinmek gerekirse, birinci strateji 'kader ortaklığını'; ikinci strateji 'himaye görenlerin sağlama alınmasını'; üçüncü strateji de 'koro-nun cezbedilmesini' tanımlamaktadır. Bütünleşme, dolayısıyla AB ve üyeleri, yukarıda bahsedilen bilinç unsurları yanında bu üç stratejinin de aksadığı bir süreçle karşı karşıyadır. Mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar kader ortaklığının pragmatizme ve hatta popülizme; himayeciliğin dışlanmaya; cazipliğin de iticiliğe kayması sürecini yaşamaktadır.

AB üyeleri özelinde ve Avrupa bütünleşmesi genelinde kader ortaklığının sürdürülebilirliği oldukça önemlidir. Bu ortaklık somut faydalardan beslendiği gibi temelde olumlu ve/veya olumsuz deneyimler ve algılar üzerinden de gelişmektedir. Günümüz koşullarında, özellikle Avrupa ülkeleri için adeta seçim yılı olan 2017’de, Avrupa’da algılar üzerinde siyasetin popülist sağ kanadının etkisi artmıştır. Bunun ne kadar süreceği ve etki derecesi zamanla görülecektir. Fakat mevcut koşullarda hükümetler, merkez partilerden veya sol partilerden oluşsa dahi muhalefet konumundaki sağ ve aşırı sağ partilerin tepkilerine adeta olumlu cevap vermek durumunda kalır olmuşlardır.

Sağ popülizm protesto ve milliyetçilik unsurlarına dayanmaktadır. Milliyetçilikten hareketle popülizm bir toplumun homojen nitelikte olduğunu ve olması gerektiğini varsaymakta, homojenliği bozan faktörleri de tehlikeli olarak konumlandırmaktadır. Aynı zamanda, çeşitli ‘kayıplar’ üzerinden bir siyasetin takip edilmesini önermektedir. İş kaybı, kimlik kaybı, kültür kaybı, dil kaybı, din kaybı ve otorite kaybı bu bağlamda sayılabilir. Yukarıda popülist sağ siyasetin etkilerinin ne kadar süreceği ile ilgili bir belirsizliğe işaret edilmişti; bu doğrudur. Fakat popülizmin her dönem ve günün koşullarına göre siyasi söylem üretebildiği de göz ardı edilmemelidir. Bir başka deyişle, adeta kılıktan kılığa girerek siyasetteki canlılığını koruyabilme becerisi sergilemektedir. Buna küreselleşmenin yarattığı sorunlar da, göçmen sorunu da, bütünleşme sorunları da ayna tutabilmektedir. Bugün, Avrupa ülkelerinde özel olarak Arap Baharı ve Suriye iç savaşı kaynaklı mülteci krizinin ve genel olarak göçmen sorununun ‘Avrupa ülkelerindeki sosyal refahı bozduğu’ söylemi genel kabul görebilecek ve uzun süre varlık gösterebilecek bir düşünce kalıbı yaratabilmektedir. İşte popülizmin hem sonucu hem de varlığını sürdürme kaynağı tam da budur. Böyle bir siyasetten etkilenen kader ortaklığının ise, bir de siyasi ve ekonomik kriz koşulları mevcutsa, içe kapanması kaçınılmaz olmaktadır. Hatta bu içe kapanma AB açısından bütünleşmeye sahiplenme değil,

bütünleşmenin de eleştirilmesi ve 'ulusal'ın öne çıkarılması şeklinde sonuçlanmaktadır.

Bir önceki Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron'ın, iç siyaset açısından bakıldığında, Britanya Bağımsızlık Partisi'nden gelen popülist baskıya adeta AB üyeliği kartıyla cevap vermeye çalıştığı görülmektedir. Her ne kadar kendisi önce üyelikten ayrılmayı önerip ardından AB'de kalmaya yönelik bir tutum sergilemişse de, muhalefetçe AB'den ayrılma kampanyası yürütülmüştür. Bu kampanyada AB, sağ popülizmin öne sürdüğü kayıpların temel aktörü olarak sunulmuştur. İş kaybı, kaynak kaybı, kamu hizmeti kaybı, egemenlik kaybı, güvenlik kaybı bu çerçevede sıralanan kayıplar olmuştur. Üye ülkeler bu gibi kayıpları çeşitli düzeylerde yaşamaktadırlar. Özellikle Akdeniz ve Ege şeridi kayıpların oldukça hissedildiği bölgelerdir. AB içindeki yoksulluğun artışı buna örnektir. Mevcut koşullarda İspanya'daki yoksul sayısında yüzde 18'lik, İtalya'da yüzde 11'lik, Yunanistan'da ise yüzde 40'lık bir artış olmuştur. Bu verilerden AB adına ulaşılabilecek genel kayıp ise sosyal devlet ve refah devleti anlayışının çöküşüdür. Bu anlayışın tekrar inşası, krizlerle bezenen sınıma sürecinden geçme başarısına dayanmaktadır.

Bütünleşmede Revizyona Dair Olasılıklar ve Öneriler

Brexit, AB'nin bu sınıma sürecinden yarasız çıkamayacağını göstermiştir. Birleşik Krallık hızla ayrılık müzakerelerine doğru ilerlerken, AB de hızla bir reform sürecine doğru ilerleme ihtiyacı duymuştur. Bunun için 8 Mart 2017'de Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya liderleri biraraya gelerek reform 'start'ını vermiştir. 9-10 Mart tarihlerinde gerçekleşen AB Zirvesi'nde Avrupa bütünleşmesinin geleceğinin ne yöne doğru gideceğiyle ilgili planlama çalışmalarına başlanmıştır. Liderlerin ilk biraraya gelişlerinden itibaren, Avrupa bütünleşmesinin Brexit sonrasındaki geleceğinin 'çok vitesli Avrupa' modeliyle şekillenmesine yönelik resmi bir tutum oluşmaya başlamıştır. Avrupa bütünleşmesi üzerinde çalışan akademisyenlerin,

uzmanların ve öğrencilerin duyduklarında pek de şaşırılmayacağı bu model, aslında uzun süredir AB ile ilgili açıklamalarda referans alınmıştır. Fakat, bütünleşme kapsamında Avrupa'da aşamalı bir uyum süreci öngören bu modelin bugünlerde dillendirilmesi, diğer referanslardan farklı bir duruma işaret etmektedir. Çünkü ilk defa AB'nin 'çok vitesli' bir bütünleşme modeli üzerinden gelişim süreci izlemesi resmen önerilmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, Brexit sonrası Avrupa'nın geleceğinin ne olacağı sorusuna çok vitesli Avrupa'ya geçiş cevabıyla karşılık vermektedir.⁴⁴ Bazı AB üyesi ülkeler bu modele tepki gösteriyor olsalar da, bütünleşmenin dağılmaması adına çok vitesliliğin takip edilmesi gerektiği fikri üst düzeyde resmen savunulur hale gelmiştir.

25 Mart 2017 tarihi Roma Antlaşması'nın 60. yıldönümüne karşılık gelmektedir. Bu günkü AB Zirvesi, çok vitesli Avrupa modeli çerçevesinde tek para birimli iç pazar ve savunma, vergi, kültür, gençlik politikaları gibi alanlarda opsiyonel bir işbirliği üzerinden bütünleşmenin sürdürülebilirliğini sağlamaya dönük bir adım olarak görülmelidir. Fakat daha bu yönde planlamalar yapılırken dahi bazı üye ülkelerden itirazlar yükselmiyor değildir. Polonya, Macaristan, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nin oluşturduğu Visegrad ülkeleri, çok vitesli Avrupa modeli ele alınırken bunun AB içinde bölünme yaratacağı endişesini hemen yansıtmışlardır. Gerekçe olarak da, geri viteste kalan ülkelerin (ki kendi durumlarını böyle değerlendirme eğilimindedirler) AB içinde ikinci sınıf vatandaş muamelesi görececek olmalarını öne sürmüşlerdir.

Gelinen nokta itibarıyla altını çizmek gerekirse, Avrupa bütünleşmesinin geleceği tartışmalı bir zeminde işlenecektir. Bu tartışmalar daha şimdiden üye ülkeleri birleştirmenin ötesinde ayrıştırmaya başlamış görünmektedir. AB'nin Brexit sonrası geleceğiyle ilgili öne sürülebilecek çeşitli senaryolar da üye ülkeleri birleştirmenin yanında ayrıştırma potansiyeli taşımaktadır. Bu durumu senaryoların

44. "Hollande: EU will be multi-speed or will explode", 06.03.2017, <https://euobserver.com/institutional/137118>

netleştirildiği bir zemine taşıyarak ele almakta fayda vardır.

İlk senaryo, AB'nin uluslararası alanda güvenlik ve savunma konuları kapsamındaki konumu çerçevesinde ele alınabilir. Birleşik Krallığın AB'den ayrıldığı ve bu nedenle de önemli bir askeri gücün dışarıda kalıyor olduğu koşullarda Avrupa bütünleşmesinin güvenlik ve savunma boyutu NATO'ya ya çok daha bağımlı hale gelecek ya da AB güvenlik ve savunma potansiyelini güçlendirecektir. Bu senaryonun altında çeşitli tartışmalar yapmak da mümkündür. Örneğin, Birleşik Krallığın bütünleşmeden ayrılışı vesilesiyle AB içindeki savunma işbirliğini kısıtlayıcı tutumundan kurtulma durumu söz konusudur. Fakat askeri gücüyle bütünleşmeye destek sağlayan bir Birleşik Krallığın ayrılması, diğer taraftan AB'nin savunma ayağını zayıflatabilecek bir gelişme olarak da değerlendirilebilir. Birleşik Krallığın olmadığı koşullarda onun boşluğunu Almanya ve Fransa'nın dolduracak olması ise Visegrad ülkeleri gibi diğer üyeleri baskı altında kalma riskiyle karşı karşıya bırakabilecektir. Bir başka deyişle, AB içindeki hassas dengeler daha da bozulabilecektir.

İkinci senaryo, AB'nin uluslararası alandaki etkinliği ile ilgilidir. Buna göre, Birleşik Krallığın üyeliğinin sonlandırılmasıyla uluslararası alanda zayıflayan, güvenilirliği sorgulanan bir AB ile karşı karşıya kalınacağı beklenebilir. Bu durumda AB'nin etkinliğinin bir ya da birkaç üye ülkenin uluslararası etkinliği ve gücüne endekslenmesi söz konusu olabilecektir. Mevcut koşullarda Almanya böyle bir endeks kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bir başka deyişle, AB içindeki liderliği üstlenmektedir. Bu senaryoda da alt tartışmalar yapmak mümkündür. Uluslararası alanda zayıflayan bir AB süper gücün ya da küresel güçlerin etkisinde daha kolay kalabilir. Askeri ya da sert güç konusunda nitelikli bir ilerleme kaydetmesi pek de kolay olmayabilir. Fakat, örneğin Almanya liderliğinde bu konularda işbirliğinin yoğunlaştığı koşullarda durum tam tersi de olabilir. AB uluslararası zayıflığını kapatmak için sert güce daha fazla yatırım yapabilir. Bu doğrultuda işaretler de yok değildir.

2017 tarihli Münih Güvenlik Raporu⁴⁵ içinde yer alan istatistikler bu işaretlerdendir. Raporda, AB'nin uluslararası alanda daha aktif bir rol mü yoksa daha pasif bir rol mü oynaması gerektiği sorusuna AB üyesi ülke vatandaşlarının yüzde 74'ünün daha aktif bir rol oynaması gerektiğini belirttiklerine yer verilmiştir. Verilen cevaplar üye ülkeler düzeyinde ele alındığında ilk sırada yüzde 90 aktif rol desteği oranıyla İspanya'nın, ikinci sırada yüzde 80 ile Fransa'nın, üçüncü sırada yüzde 77 ile İtalya'nın, dördüncü sırada yüzde 76 ile Yunanistan'ın, beşinci sırada da yüzde 74 ile Almanya'nın yer aldığı görülmüştür. En alt sırada yüzde 55 ile Birleşik Krallık yer almıştır. Bu istatistiklerden çıkarılması gereken sonuç, Avrupa kamuoyunda bütünleşmenin geleceğinin uluslararası alanda etkin ve güçlü bir AB'den geçtiğinin düşünülmesi ve bu yönde de bir beklentinin olduğudur. Bunun için de güç unsurlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, bazı AB üyelerinin sert güç unsurlarını kuvvetlendirme isteği taşıdığı vurgulanabilir. Raporda buna yönelik veriler de bulunmaktadır. Örneğin, Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinde 2020'ye kadar savunma harcamalarında artış beklenmektedir. 2020'ye kadar Fransa'nın savunma harcamalarını 45.9 milyar dolara, Almanya'nın 38.4 milyar dolara çıkarılması beklenmektedir. 2011 itibarıyla bu miktarlar sırasıyla 43.9 milyar dolar ve 35.8 milyar dolar idi. Yine 2020 tahminine göre Polonya'nın savunma harcamalarının 10.5 milyar dolara, Romanya'nın savunma harcamalarının da 4.3 milyar dolara çıkması öngörülmektedir. 2011 itibarıyla bu miktarlar yine sırasıyla 7.4 milyar dolar ve 2.1 milyar dolar idi. Görüldüğü üzere, Batı ve Doğu Avrupa harcama düzeyleri olarak farklılık gösterebilir de iki tarafta da artış eğilimi bulunmaktadır. Hatta Doğu Avrupa savunma konusunda daha fazla harcama yapmaya istekli görünmektedir.

Üçüncü senaryo, AB'nin serbest piyasa ekonomisi, sosyal piyasa

45. "Munich Security Report 2017", <http://report2017.securityconference.de/>; "Key findings on how Europeans see their place in the World", 13.06.2016, <http://www.pew-research.org/fact-tank/2016/06/13/key-findings-europe/>

ekonomisi ve korumacılık arasında dengeyi nasıl sağlayacağı ile ilişkilendirilebilir. Eğer bütünleşme zayıflarsa ulusallaşmanın, dolayısıyla da hükümetlerarasıcılığın baskın olduğu bir ortam oluşacak ve korumacılığa ve serbest ticareti aksatabilecek uygulamalara zemin hazırlanabilecektir. Bütünleşmenin çok vitesli model etrafında güçlenmesi durumunda ise AB kendine özgü ekonomik modeli ile küresel baskılara dayanıp küresel bir güç olma yolunda ilerleyebilecektir. Burada yine Alman liderliği ile karşılaşılabilir. Çünkü Almanya, kendi içinde yürüttüğü sosyal piyasa ekonomisini AB geneline yaymaya çalışmakta, dolayısıyla diğer üye ülkelerde adeta bir 'Almanlaşma' etkisi yaratmayı denemektedir. AB'nin ne derece sürdürülebilir bir küresel güç olabileceği, Almanya'nın kendi ulusal modelini yaymada nereye kadar ilerleme kaydedebileceği ile yakından ilişkilidir. Daha önce de belirttiği gibi, sosyal devlet ve refah devleti anlayışının inşası, krizlerle bezenen sınıma sürecinden geçme başarısına dayanmaktadır. Bu başarıyı sosyal piyasa ekonomisi modelini uygulayan Almanya kendi adına gösterebilmekte ve buradan hareketle modelin gereklerini AB'ye yaymaya çalışmaktadır. AB'de son dönemde görülen Almanya liderliği bu zeminden beslenmektedir. Fakat AB içindeki ekonomik krize karşı ağır kemer sıkma politikalarını tavsiye eden Alman modeli, özellikle Akdeniz şeridi için çok da sürdürülebilir görünen bir referans sayılamamaktadır.

Tüm bu senaryoların ötesinde, AB'nin Avrupa kamuoyunda güvenilirliğinin de arttırılması gerekmektedir. Brexit sonrası gelişmelerde AB liderlerinin buna da ağırlık vereceği beklenebilir. AB içinde bir 'güvenilirlik açığı'nın bulunduğu dair göstergeler vardır. PEW Araştırma Kuruluşu'nun 2016 yılı istatistiklerine⁴⁶ göre Polonya, Macaristan, İtalya, İsveç, Hollanda, Almanya, İspanya, Birleşik Krallık, Fransa ve Yunanistan'da AB'ye olumlu yaklaşanların oranı yüzde 51, olumsuz yaklaşanların oranı yüzde 47, paylaşılan ve devredilen yetkilerin ulusal hükümetlere geri verilmesi gerekti-

46. "Euroskepticism Beyond Brexit", 07.06.2016, <http://www.pewglobal.org/2016/06/07/euroskepticism-beyond-brexit/>

ğini düşünenlerin oranı yüzde 42, AB'nin yetkilerinin arttırılması gerektiğini düşünenlerin oranı da yüzde 19 olarak belirlenmiştir. AB'ye olumsuz yaklaşımların oranının yüksekliği ve özellikle de AB'nin yetkilerinin arttırılmasını isteyenlerin oranının düşüklüğü güvenilirlik meselesine işaret etmektedir. AB özelindeki bu gibi istatistiklerin dünya genelindeki yönelimlerle de ilişkili olduğu gözardı edilmemelidir.

2016'da yayınlanan 19. Yıllık Küresel CEO Araştırma Raporu⁴⁷ dünya genelinde siyasi, ekonomik ve sosyal tutumları yansıtır sonuçlara işaret etmiştir. Bu rapora göre, insanlar dünyanın hangi yöne doğru gittiği konusundaki düşüncelerinde yüzde 39 oranında siyasi bütünleşmeye, yüzde 83 oranında milliyetçilik ve uluslara bölünmeye, yüzde 35 oranında ekonomik bütünleşmeye, yüzde 89 oranında çoklu ekonomik modellere, yüzde 15 oranında küresel hukuk ve özgürlüğe, yüzde 14 oranında ortak küresel değerlere, yüzde 81 ve 83'lük oranlarla da çoklu yapı ve değerlere gidildiğine yer vermişlerdir. Dolayısıyla Avrupa bütünleşmesine yönelik tutum bu genel kanıdan da beslenmektedir. Siyasi bütünleşmeye gidiş olduğu yönündeki bir düşüncenin düşük bir orana karşılık gelmesi, ulusallaşmaya yönelimle ilgili değerlendirme yüzdesinin yüksekliği Avrupa bütünleşmesi açısından da dikkate değer değerlendirme unsurları sunmaktadır.

Sonuç Yerine

Brexit sonrası AB'de çok vitesli modelden hareketle ortak hedeflerin yönlendireceği, merkezîyetçiliğin pek de öne çıkarılmayacağı, tektipleştirmenin olmayacağı bir bütünleşmeye doğru gidileceği beklenebilecek bir husustur. AB içinde özellikle kriz dönemlerinde önlemlerin ve önlemlerin üye ülkelerde yerine getirilip getirilmediğinin takibi anlamında bir merkezîyetçiliğe önem verildiği ve hatta

47. "Redefining business success in a changing World", <https://www.pwc.com/gx/en/ceo-survey/2016/landing-page/pwc-19th-annual-global-ceo-survey.pdf>, s.9.

siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda zaman zaman tektipleştirme beklentisinin de öne çıktığı görülebilmektedir.

Yabancılar için hep cazibe merkezi olmuş AB, Avrupalılar için adeta giderek cazibesini kaybetmeye başlamıştır. Bunun ilk resmi sonucu Brexit ile alınmıştır. Birleşik Krallığın AB üyeliğinden ayrılma süreci tarihi bir gelişmeye karşılık gelecek derecede önemlidir. Hem AB'ye hem de üye ülkelere ilk defa yaşatılan bir deneyim sürecidir. Brexit sonrası bütünleşme, artık bir üye ülkenin hangi siyasi, ekonomik ve sosyal koşullarla ve nasıl az zararlı AB'den ayrılacağı sorusunu cevaplama yeteneğine kavuşacaktır.

2017 ve sonrasındaki süreçte AB'nin Avrupalılar için yeniden cazip hale getirilmesine yönelik çabaların ön plana çıkmasını beklemek yerinde olacaktır. Bu beklentilerin çeşitli güvenlik kaygılarıyla şekillendiği de göz ardı edilmemelidir. Mevcut şartlarda güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalan bir AB vardır. Yakın çevresindeki iç savaşlar ve bölgesel istikrarsızlıklar AB'nin ortaklık politikalarını sekteye uğratmakta ve kendi çevresini kontrol edebilirliğini azaltmaktadır. Bütünleşmenin geleceğinin uluslararası alanda etkin ve güçlü bir AB'den geçtiğinin düşünülmesinin bir gereği olan sert güç beklentisi ile bu sorunlara çözüm arayışları örtüşmektedir. Tüm hususlardan anlaşılacağı üzere, aslında Avrupa bütünleşmesi tamamlanmış değildir; hâlâ oluşum süreci devam etmektedir.

Kaynakça

“Europe on the World Stage”, 31.05.2012, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/130552.pdf

“Europe in the World”, 18.09.2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/138764.pdf

“Euroskepticism Beyond Brexit”, 07.06.2016, <http://www.pewglobal.org/2016/06/07/euroskepticism-beyond-brexit/>

“Hollande: EU will be multi-speed or will explode”, 06.03.2017, <https://euobserver.com/institutional/137118>

“Martin Schulz: Europe needs to change, let the debate begin”, 12.05.2013, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/martin-schulz-europe-needs-to-change-let-the-debate-begin-8612684.html>

Middelaar, L. V. (2014). Avrupa: Bir Geçiş Süreci, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

“Munich Security Report 2017”, <http://report2017.security-conference.de/>; “Key findings on how Europeans see their place in the World”, 13.06.2016, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/13/key-findings-europe/>

“Parliament chief: The EU is not in a good state”, 25.01.2013, <https://euobserver.com/political/118856>

“Redefining business success in a changing World”, <https://www.pwc.com/gx/en/ceo-survey/2016/landing-page/pwc-19th-annual-global-ceo-survey.pdf>